

— Анітрохи, — відповів лорд Генрі, — анітрохи не вважаю, мій любий Бейзиле. Ти, здається, забув, що я одружений, а взаємний обман є запорукою щасливого подружнього життя. Я ніколи не знаю, де моя дружина, і моя дружина ніколи не знає, що я роблю. Якщо ми зустрічаємося, — а ми зустрічаємося час від часу, коли вечеряємо разом або йдемо на прийняття до Герцога, — ми розповідаємо одне одному найбезглуздіші історії з найсерйознішими виразами облич. Моя дружина — справжня майстриня, вона робить це набагато краще, ніж я. Вона ніколи не плутається в датах, на відміну від мене. Іноді мені хотілося б, щоб вона помилилась, але вона лише кепкує з мене.

— Я ненавиджу твою манеру говорити про своє подружнє життя, Гаррі, — сказав Бейзил Голворд, прямуючи до дверей, що вели до саду. — Я вважаю, що ти насправді зразковий сім'янин, але чомусь уперто приховуєш власні чесноти. Дивна ти людина! Ніколи не говориш нічого морального, але ж ніколи не робиш нічого аморального. Твій цинізм — лише поза.

— Бути самим собою — теж поза, до того ж найогидніша! — вигукнув лорд Генрі, сміючись. Молоді люди вийшли в сад і сіли на бамбукову лавку в тіні лаврового куща. Сонячне світло відбивалося від лискучого листя. У траві мерехтіли білі маргаритки.

За якийсь час лорд Генрі дістав годинника.

— Мені вже час іти, Бейзиле, — пробурмотів він. — Але перш ніж піти, я наполягатиму, щоб ти відповів на запитання, яке я поставив раніше.

— На яке запитання? — промовив художник, не підводячи очей від землі.

— Ти чудово розумієш, на яке.

— Не зовсім, Гаррі.

— Ну що ж, я тобі нагадаю. Я хочу, щоб ти пояснив мені, чому не виставлятимеш портрет Доріана Грея. Я хочу знати справжню причину.

— Я вже називав її тобі.

— Ні, ти цього так і не зробив. Ти сказав, що в цій картині забагато тебе самого. Це звучить якось по-дитячому.

— Гаррі, — відповів Бейзил Голворд, дивлячись йому прямо в очі, — якщо художник пише портрет із любов'ю, то в результаті на полотні виходить він сам, а не людина, яка позує йому. З огляду на це натурник — лише випадковість, привід для мистецтва. Не його зображує художник за допомогою фарб, а самого себе. Я не виставлятиму цієї картини, оскільки боюся, що розкрив у ній таємницю своєї душі.

Лорд Генрі посміхнувся.

— І що ж це за таємниця? — запитав він.

— Добре, я розповім тобі, — відповів Голворд. Він виглядав розгублено.

— Мені кортить почути, Бейзиле, — промовив його товариш, поглядаючи на нього.

— Тут насправді нічого розповідати, Гаррі, — відповів художник. — Боюся, ти навряд чи зрозумієш мою історію. Можливо, навіть не повіриш у неї.

Лорд Генрі посміхнувся і нахилився, щоб зірвати з газону маргаритку з рожевинкою.

— Я абсолютно впевнений, що зрозумію твою історію, — відповів він, пильно розглядаючи маленьку квітку із золотистим осердям в обрамленні білих пелюсток. — Що ж стосується того, чи я повірю в неї... я можу повірити у що завгодно, за умови, що ця річ буде абсолютно неймовірною.

Пролетів вітерець, зриваючи з дерев цвіт і розгойдуючи у млосному повітрі пишні кетяги бузку, ніби склеєні із зірочок. Під стіною засюрчав коник, довгою блакитною ниткою на прозорих коричневих крильцях промайнула в повітрі бабка. Лордові Генрі здавалося, ніби він відчуває серцебиття Бейзила Голворда, йому кортіло почути другу розповідь.

— Що ж, історія дуже проста, — почав художник. — Два місяці тому мене запросили на вечірку до леді Брендон. Ти знаєш, що ми, бідні художники, аби не виглядати дикунами, повинні час від часу з'являтися у світському товаристві. У фраку з білою краваткою, як ти колись казав, будь-хто, навіть біржовий маклер, може здобути репутацію цивілізованої людини. Отже, не минуло й десяти хвилин, як я опинився у товаристві виряджених

перестарілих світських левиць і нудних учених мужів, коли раптом відчув на собі чийсь погляд. Я обернувся і тут уперше побачив Доріана Грея. Коли наші погляди зустрілися, я відчув, що блідну. Мене охопив жах. Я зрозумів, що опинився віч-на-віч із особистістю, прекрасною настільки, що якби я піддався його чарам, вони поглинули б усе моє єство, мою душу, моє мистецтво. Проте я ніколи не сприйняв би жодного зовнішнього втручання в моє життя. Ти сам знаєш, Гаррі, від природи я — людина незалежна, завжди був сам собі пан... принаймні до тієї миті, як зустрів Доріана Грея. Тоді — але я не знаю, як це тобі пояснити. Тієї миті я відчув, що опинився на межі жахливої життєвої кризи. У мене було дивне відчуття, що Доля приготувала для мене вишукані радощі й водночас вишукані печалі. Мені стало страшно, і я вже розвернувся, аби вийти з кімнати. Не пишаюся тим, що хотів утекти.

— Совість і боягузтво — речі по суті однакові, Бейзиле. Совість — лише шильда, якою прикривається боягузтво. Ось і все.

— Я так не думаю, Гаррі, і впевнений, що й ти не віриш у це. Втім, несуттєво, що саме рухало мною тієї миті, — можливо, це була гординя, колись я був занадто гордим, — так чи інакше, я почав продиратися до виходу. Аж раптом натрапив на леді Брендон. «Містере Голворд, ви ж не збираєтеся так швидко залишити нас?» — вигукнула вона. Ти знаєш, який у неї напрочуд пронизливий голос?

— Так, вона й справді подібна до павича. В усьому, крім вроди, — сказав лорд Генрі, довгими нервовими пальцями розриваючи на шматочки маргаритку.

— Я ніяк не міг змусити її відчепитися від мене. Вона повела мене знайомитися з аристократією, чоловіками, обвішаними зірками й підв'язками, літніми дамами з гігантськими діадемами та папужими носами. Вона представляла мене як свого давнього друга. Доти ми лише раз бачилися, але вона чомусь вирішила носитися зі мною як зі знаменитістю. На той час одна з моїх картин мала шалений успіх. Принаймні про неї наперебій тріщала жовта преса, що у нашому столітті є заявкою на безсмертя. Раптом я знову зіштовхнувся з тим самим юнаком, чия врода так вразила

мене. Ми опинилися дуже близько один від одного. Наші погляди знову зустрілися. Далі я вдався до справжньої дурості й попросив леді Брендон представити мене юнакові. Хоча врешті-решт у цьому був певний сенс. Адже наша зустріч була неминуча. Ми б так чи інакше розговорилися без жодних формальних процедур. Я впевнений у цьому. Доріан згодом розповів мені, що він теж відчував, що ми були приречені познайомитися.

— І якою ж характеристикою нагородила леді Брендон цього чарівного юнака? — запитав художника його приятель. — Я знаю, вона майстерно наділяє влучними означеннями всіх своїх гостей. Пам'ятаю, як вона, підводячи мене до зухвалого на вигляд червонопикого старого джентльмена, щедро прикрашеного орденами та стрічками, просичала мені на вухо приголомшливі деталі про нього, причому «шепотіла» вона так голосно, що її чули всі довкола. Довелося тікати від неї. Мені більш до вподоби складати думку про людей самотійно. Але для леді Брендон гості — наче лоти для аукціоніста. Вона або розповідає про людину все до найменших дрібниць, або ж раптом замовчує саме те, про що волів би дізнатися її співрозмовник.

— Бідолашна леді Брендон! Ти просто безжальний щодо неї, Гаррі! — апатично зауважив Голворд.

— Друже мій, вона намагалася влаштувати у себе салон, але замість цього в неї вийшов ресторан. Хіба я можу бути в захваті від неї? Але скажи мені все-таки, що саме вона розповідала про містера Доріана Грея?

— Це звучало приблизно так: «Чарівний хлопчик... ми з його бідною матір'ю були нерозлучними. Не пригадаю, чим він займається, можливо, просто нічим... Хоча ні! Здається, він грає на роялі чи на скрипці... Чи не так, дорогий містере Грей?» Нам обом було важко стримати сміх, цієї миті ми й стали друзями.

— Сміх — не найгірший початок для дружби, але чи не найкраще її завершення, — промовив лорд Генрі, зриваючи чергову маргаритку.

Голворд похитав головою.

— Ти не розумієш, що таке дружба, Гаррі, — ледве чутно промовив він, — і якщо чесно, то й гадки не маєш, що таке справжня

ворожнеча. Тебе всі влаштовують, а це можна пояснити лише повною байдужістю до людей.

— Як це несправедливого з твого боку! — вигукнув лорд Генрі. Він задер голову, притримуючи капелюха, і почав роздивлятися маленькі хмарки, що, наче білий шовк, повільно пропливали в бірюзовому літньому небі. — Саме так, страшенно несправедливо. Я дуже добре відчуваю різницю між людьми. Скажімо, друзів я обираю за їхню зовнішність, приятелів — за їхній характер, а ворогів — за інтелект. Ворогів треба обирати з особливою обережністю. Серед моїх, приміром, не знайдеш жодного дурня, всі вони — люди з великим інтелектом, що дозволяє їм гідно оцінити мене. Ти, напевно, назвеш це марнославством і, найпевніше, матимеш рацію.

— Я саме так і думаю, Гаррі. Тож, відповідно до твоїх вимог, ти відносиш мене до приятелів, причому не дуже близьких.

— Любий мій Бейзиле, для мене ти значно більше ніж приятель.

— Але й до статусу друга я не дотягую. Мабуть, для тебе я просто як брат, правда?

— Брат? Мені начхати на братів! Мій старший усе живе-живе і ніяк не помре, а молодші — справжні нероби.

— Гаррі! — вигукнув Голворд, насупивши брови.

— Мій любий друже, я лише жартую. Але чесно, я ненавиджу свою рідню. Гадаю, причина в тому, що жоден із нас нездатний пробачити іншим недоліки, властиві нам самим. Я чудово розумію гнів англійського суспільства стосовно того, що заведено вважати вадами аристократії. Простий люд переконаний, що має ексклюзивне право на пияцтво, дурість і аморальність, якщо ж хтось із нас виставляє себе дурнем, їм це здається зазіханням на їхню священну територію. Коли бідний Саутварк подав до суду заяву на розірвання шлюбу, обурення народних мас не знало меж. І все-таки я вважаю, що десь відсотків десять простолюднів живуть цілком праведним життям.

— Не погоджусь із жодним твоїм словом, Гаррі, ба більше, я впевнений, ти сам не віриш у те, що кажеш.

Лорд Генрі погладив загострену каштанову борідку і постукав носакон лакованого черевика об тростину з чорного дерева, оздоблену китицями.

— Ти, Бейзиле, англієць до мозку кісток! Уже вдруге я чую від тебе одну й ту ж сентенцію. Якщо висловлюєш власну думку справжньому англійцеві, — а це завжди необачний крок, — він ніколи й не подумає її оцінити. Йому байдуже, чи ця думка слухна, чи ні. Його цікавитиме лише те, чи віриш ти сам у цю ідею. Насправді ж цінність ідеї не має нічого спільного з тим, наскільки щирою є людина, яка її висловлює. І що менше щирості в людині, то більшою стане інтелектуальна цінність ідеї. Оскільки в такому випадку ідею не буде приправлено бажаннями, пристрастями чи забобонами її творця. Проте я не пропоную тобі обговорювати політику, соціологію або метафізику. Люди для мене дорожчі за принципи, а людей, позбавлених будь-яких принципів, я люблю понад усе на світі. Розкажи мені краще про Доріана Ґрея. Як часто ви бачитеся?

— Щодня. Я був би нещасним, якби не мав такої можливості. Він потрібен мені.

— Чудово! Я думав, тебе нічого не цікавитиме, окрім власного мистецтва.

— Для мене саме він тепер уособлює моє мистецтво, — відповів художник напрочуд серйозно. — Гаррі, іноді я думаю, що можна визначити лише дві найважливіші ери в світовій історії. Перша — це поява нових виражальних засобів у мистецтві, друга — поява в ньому нового образу, який це мистецтво створює. Тим, чим став винахід олійних фарб для венеціанців або ж образ Антонія для пізньої грецької скульптури, тим для мене є постать Доріана. Він не лише позує для моїх картин, малюнків та ескізів. Справа не лише в цьому. Для мене він більше ніж просто модель, натурник. Не казатиму, що незадоволений тим, яким він постає на моїх картинах або що його красу неможливо передати за допомогою живопису. Я усвідомлюю, що роботи, які я створив відтоді, як зустрів Доріана Ґрея, є добрими, ба більше, мабуть, найкращими роботами в моєму житті. Не знаю, чи ти мене зрозумієш... Його особистість допомогла мені створити абсолютно нову манеру і стиль у живописі. Я почав по-іншому дивитися на своє оточення, повністю змінивши його сприйняття. Тепер я можу відтворити життя, яке раніше було приховано від мене. «Мрія про

форму в часи диктату думки»... не пригадую, хто це сказав, але це саме те, чим Доріан Ґрей став для мене. Сама присутність цього хлопчика – хоча мені він здається вже не хлопчиком, йому вже минуло двадцять років – навіть не знаю, чи можеш ти собі уявити, що значить для мене ледве помітна його присутність! Сам того не підозрюючи, він відкриває мені рамки якоїсь нової школи у живописі, школи, яка поєднуватиме в собі всю пристрасність романтизму і прагнення досконалості, притаманне античності. Гармонія душі й тіла... як багато це значить! А ми безглуздо розділили їх і тим самим започаткували реалізм, що є вульгарним, та ідеалізм, який не має жодного стосунку до реальності. Гаррі, якби лише ти зміг збагнути, що значить для мене Доріан Ґрей! Ти пам'ятаєш мій пейзаж, за який Егню пропонував мені чималі гроші і з яким я врешті-решт не зміг розлучитися? Причина лише в тому, що, коли я писав цю картину, Доріан Ґрей сидів поруч зі мною. Його присутність так вплинула на мене, що в результаті я побачив у звичайному лісі те, що так довго шукав і ніколи не міг знайти.

– Це щось неймовірне, Бейзиле! Ти мушиш познайомити мене з Доріаном Ґреєм.

Голворд підвівся і взявся ходити садом уперед-назад. Раптом він підійшов до лорда Генрі.

– Гаррі, – сказав він, – Доріан Ґрей – це лише мотив у мистецтві. Ти, мабуть, нічого в ньому не побачиш. Я ж бачу в ньому все. І його присутність у моїх картинах є найбільшою саме там, де я його не зображую. Із його появою, як я вже казав, для мене відкрилася нова манера живопису. Я бачу його у вигинах ліній, у красі й вишуканості кольорів. Ось і все.

– Тоді поясни мені, чому ти не бажаєш виставляти його портрет? – запитав лорд Генрі.

– Тому, що мимоволі цей портрет став віддзеркаленням мого ідолопоклонства, про яке я ніколи не наважувався розповісти Доріанові. Так, він ніколи не дізнається про це, але інші можуть здогадатись. Я не розкриватиму душу напоказ порожнім і жадібним поглядам. Я не дозволю, щоб моє серце роздивлялися під мікроскопом. У цій картині занадто багато мене самого, Гаррі... занадто багато!

— Поети не такі потайні, як ти. Вони знають, наскільки важливо оголити пристрасть, аби продати якомога більше книжок. Розбиті серця, Бейзиле, розходяться великими накладками.

— За це я і ненавиджу поетів! — вигукнув Голворд. — Художник має творити красу, але водночас йому особисто необхідно дистанціюватися від неї. У наш час мистецтво перетворилося на певну форму автобіографії. Ми розучилися сприймати красу абстрактно. Настане день — і я зможу показати, що значить справжня, безособова краса, саме тому світ ніколи не побачить мого портрета Доріана Грея.

— Гадаю, ти помиляєшся, Бейзиле, але я не сперечатимуся з тобою. Суперечки — для дурнів. Краще скажи мені, чи любить тебе Доріан Грей?

Художник замислився.

— Я подобаюсь йому, — відповів він після короткої паузи. — Я знаю, що подобаюсь йому. Звісно ж, я засипаю його компліментами. Іноді я кажу йому якісь речі та згодом розумію, що краще б цього не робив... але це приносить мені дивне задоволення. Як правило, у розмовах зі мною він — сама чарівність. Хоч іноді він проявляє себе як справжній егоїст, що отримує неабияке задоволення, ображаючи мене. У такі миті, Гаррі, мені здається, що я віддав свою душу людині, яка просто встромила її в петлицю піджака замість квітки, аби спекотного літнього дня прикрасити власну пиху.

— Бейзиле, влітку дні надто довгі, — тихо сказав лорд Генрі. — Хтозна, може, ти втомишся від нього значно швидше, ніж він від тебе. Звісно, тебе не підбадьорить ця думка, але краса псується швидше, ніж геніальність. І це, до речі, пояснюється тим, що ми зі шкіри ліземо, аби якомога більше просвітити себе. У дикій боротьбі за виживання ми намагаємося здобути те, що залишиться з нами якнайдовше. Отже, ми завантажуємо власний мозок сміттям та фактами, марно сподіваючись, що це дасть нам змогу втриматися. Обізнана людина — ідеал сьогодення, а свідомість обізнаної людини — страшна річ. Вона схожа на старезну антикварну крамницю, наповнену вкритими пилом химерами, за які просять ціну, що надто перевищує їхню справжню вартість. Однак я переконаний,

що він невдовзі набридне тобі. Одного дня тобі не сподобається ескіз, який ти зробив із нього, чи кольори, що вийшли на портреті. Тобі стане гірко від усвідомлення того, яким негідним було його ставлення до тебе. Коли він запропонує зустрітися, ти будеш холодним та байдужим. Із гіркотою ти усвідомиш, що став іншою людиною. Історія, яку ти розповів мені, сповнена романтики, якщо хочеш, це – справжній роман, в основі якого лежить мистецтво. Але найгірше, що умовою жанру є те, що будь-який роман перетворює людину на циніка.

– Ну що ти таке кажеш, Гаррі! До кінця своїх днів я залишатимусь у тіні Доріана Ґрея. Тобі не збагнути моїх почуттів, адже тобі не властиві постійність і відданість чи вірність.

– Любий мій Бейзиле, саме тому я і розумію тебе, як ніхто інший. Вірним відкривається найбанальніший бік кохання, і лише зрадники можуть пізнати всю його драматичність.

Лорд Генрі чиркнув сірником по вишуканому срібному портсигару та запалив сигарету із почуттям самовпевненості й задоволення від того, що єдиною фразою йому вдалося виразити суть усього світу. У блискучому листі плюща цвірінькали горобці, по траві пропливали блакитні тіні від хмар. Як же приємно було в саду! Наскільки почуття людей можуть бути сильнішими за їхні переконання, думав лорд Генрі. Душа людини та пристрасті, що їх переживають його друзі, – ось найдивовижніші речі у цьому світі. Він із мовчазним задоволенням уявив собі нудний обід, який він пропустив заради візиту до Бейзила Голворда. Якби він таки пішов до своєї тітки, то, напевно, зустрів би там лорда Гудбоді, який безперестанку розповідав би про необхідність нагодувати бідних і збудувати для них нічліжки. Кожен говорив би про ідеали, у сповідуванні яких сам не відчував потреби. Багатії просторікували би про те, як важливо заощаджувати, ледацюги ж красномовно підносили б велич тяжкої праці. Як же добре було уникнути всього цього! Посеред роздумів про тітку в голові лорда Генрі зненацька сяйнула думка. Він повернувся до Голворда зі словами:

– Друже мій, я дещо пригадав.

– Що саме, Гаррі?

— Я пригадав, де вперше почув про Доріана Грея.

— Де саме? — запитав Голворд, злегка насупившись.

— Тільки не гнівайся, Бейзиле. У моєї тітки, леді Агати. Вона якось розповіла, що познайомилася з чудовим молодим чоловіком на ім'я Доріан Грей, який допомагатиме їй у справах в Іст-Енді. Змушений зізнатися, вона ніколи не казала, що він вродливий. Жінки байдужі до зовнішності чоловіків, принаймні порядні жінки. Вона сказала, що він був дуже серйозний і мав гарний характер. Я відразу уявив собі довготелесу істоту в окулярах, із прямим зализаним волоссям, всю вкриту веснянками. Якби ж я знав, що йдеться про твого друга!

— Що ж... добре, що ти не знав.

— Чому?

— Я не хочу, щоб ви зустрічалися.

— Ти не хочеш, щоб я з ним зустрівся?

— Саме так.

— Містер Доріан Грей чекає на вас у вітальні, сер, — сказав дворецький, входячи до саду.

— Ти маєш негайно мене представити! — засміявся лорд Генрі.

Художник повернувся до слуги, який стояв, кліпаючи від яскравого сонця.

— Попросіть містера Грея, аби він зачекав, Паркере. Я прийду за кілька хвилин. — Дворецький вклонився й вийшов.

Голворд подивився на лорда Генрі.

— Доріан Грей — мій найкращий друг. Він справді скромної та приємної вдачі. Твоя тітка зовсім не помилилась у цьому. Навіть не думай розбещувати його або впливати на нього в будь-який спосіб. Твій вплив не принесе йому нічого доброго. Світ великий, і в ньому так багато цікавих людей. Тож не позбавляй мене особи, яка віддає моему мистецтву весь свій шарм. Моя доля як художника залежить від нього. Зважай на це, Гаррі. Я тобі довіряю, — він говорив дуже повільно, ніби насилу вичавлюючи із себе слова.

— Перестань говорити нісенітниці! — сказав лорд Генрі, посміхаючись. Він підхопив Голворда під руку й потягнув його до будинку.